

למידה משמעותית והכלה בכיתה ההטרוגנית

רכזים יקרים שלום וברכה!

כדי להצליח ללמד ילדים
איננו זקוקים לכישרון - אלא לקשר;
איננו זקוקים לניסיון - אלא לנסות;
איננו זקוקים להשוות - אלא למצוא את המיוחד;
איננו זקוקים לתוצאות - אלא לדרך;
איננו זקוקים להצלחה - אלא להתקדמות.

וגם אז - לא קל ללמד ילדים.

ילדים שונים זה מזה - כך גם המורים.

כך גם ללמד ילדים.

ילד הוא עולם ומלואו,

מורה הוא עולם ומלואו ו...ילד.

(מתוך ספר הודי)

לראות את כל הקשת

אגף לחינוך יסודי | ורכז השתלבות

מדינת ישראל
משרד החינוך
המנהלה הפדגוגי
אגף א' חינוך יסודי

07

אגרת לרכזי השתלבות

אייר תשע"ח - מאי 2018

כולנו מרגישים ש... העתיד כבר כאן!

העולם משתנה במהירות; יש בו חוסר בהירות, חוסר ודאות ערכית, הפצצת ידע, טשטוש גבולות ו... תחושה חזקה של ילדים ובני נוער שביט הספר אינו רלוונטי לחייהם. לעיתים נדמה כאילו המערכת החינוכית של 2018 מכשירה את תלמידיה לשנת 1990.

מערכת החינוך ובכללה, אנו המורים, מחפשים אחר הדרך שבה נוכל להפוך את החוויה הבית ספרית למשמעותית לילדים ולהוביל להבנת המציאות - הבנה מעמיקה, מורכבת וביקורתית של העולם שבו אנו חיים, מתוך חיפוש משמעות וחיבור אישי.

הנחות יסוד

1. אין תשובה אחת לשאלה מהו חינוך טוב ויש לאפשר לה ריבוי של תשובות.
2. ניסיונות רבים לשינוי מהותי במערכת החינוך הציבורית שנעשו בעשורים האחרונים לא הצליחו ומכאן נובעת ההבנה - מי שיכולים להוביל וליצור שינוי משמעותי כולל במערכת החינוך הציבורית הם אנחנו, המורים. אנחנו לב ליבה של המערכת, ולכן שינוי משמעותי צריך להתחיל מן הכיתות ומן העשייה שלנו בשטח בתהליך של bottom up.
3. הוראה היא מקצוע מורכב של התפתחות תמידית הכולל חשיבה ועשייה מתמדת תוך כדי התאמה לצרכים משתנים. בהתאמה, משתנה תפיסת התפקיד של המורה.

למחשבה...

הילדים יודעים לעשות היום דברים שאנחנו לא יודעים
 שאפשר לבקש מהם!

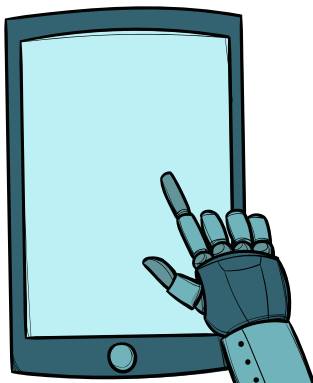
כמות המידע אינסופית כמעט!

95 מיליון סרטונים מועלים לאינטרנט מדי יום!

בשנת 2030, נהיגה ברכב לא תחייב לעבור טסט!

65% מבוגרי בית הספר יעסקו בעבודות שאינן

קיימות היום!

אז...

מה, לדעתכם, תלמידים צריכים לדעת במאה ה-21?
מה זה, לדעתכם, ללמוד, ללמוד ולדעת במאה ה-21?
איך מצליחים להדביק את הפער בין מה שקורה בתוך הכיתה לבין מה שקורה בעולם?

"משנתנו העיתים, נשתנו המעשים, משנתנו המעשים, נשתנו המושגים"
הדום והכסא, 1959, ש"י עגנון

לדעת- ליצור,
ליישם. לעשות
הקשרים, להקיש,
להסיק מסקנות.

ללמד- להתחבר,
לאפשר, לכוון,
לעורר, להניע. לתת
תנאים, להוביל.

ללמוד- לעשות,
ליצור, לחוות, לחקור,
לבדוק, לשחק, לגלות.

באיגרת זו אנו מבקשות:

א. להעשיר את הידע ולהרחיב את ההסתכלות על תהליך ההוראה משני היבטים המשלימים זה את זה:

1. הוראה המותאמת לעולם ולמאה ה-21

2. הוראה המותאמת לעולמו של התלמיד ולצרכיו

השילוב של שני היבטים יאפשר למידה משמעותית.

ב. מתוך הרחבת ההסתכלות, להציע את תיק תוכניות לימודים ככלי המאפשר לתכנן את התהליך הלימודי והחינוכי ביעילות מרבית, תוך כדי יצירת קשרים בין ידע, מיומנויות וערכים.

לראות את כל הקשת
רכז השתלבות

אגף לחינוך יסודי

מדינת ישראל
משרד החינוך
המנהל הפדגוגי
אגף א' חינוך יסודי

07

אגרת לרכזי השתלבות

אייר תשע"ח - מאי 2018

לפני שנתחיל... מהי בעצם למידה משמעותית?

בחרנו להתמקד בהגדרה המתייחסת למושגים: למידה, משמעות ולמידה משמעותית.

מהי למידה?

למידה כוללת כל התרחשות שהאדם גדל (צומח/מתפתח/מעמיק) ממנה, כתולדה של אינטראקציה בינו לבין תוכן מן החוץ. התפתחות האדם עשויה להיות הן ברמת האינפורמציה היבשה, הן בהבניית ידע קוגניטיבי ומיומנויות, והן בתובנות רגשיות, ערכיות ואישיותיות (למידה משמעותית עיון וכלים מעשיים, ד"ר משה וינשטוק).

ומשמעות?

1. משמעות לא לומדים. משמעות יוצרים והיא אישית (למידה משמעותית היא עניין אישי, מס"ע 2014, גבי סולומון).

מה משמעותי בלמידה משמעותית?

1. למידה הנותנת משמעות חדשה לתכנים (מושגים, רעיונות, הבנות), שנלמדו בעבר ופותחת נתיבים ללמידה של תכנים חדשים, מורכבים יותר, בעתיד (הרפז, 2014).
2. למידה מעמיקה ומאתגרת. למידה מעמיקה שהיא גם פעילה ומהנה הוגדרה יפה על ידי תלמיד אמריקאי אחד בצמד המלים הגאוני fun hard.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המנהלה הפדגוגי
אגף א' חינוך יסודי

07

אגרת לרכזי השתלבות

אייר תשע"ח - מאי 2018

זו למידה שהיא שילוב של אתגר והנאה, גם למורה וגם לתלמיד (ד"ר איתי אשר, המוסף לשבת 18, 2017).

3. הוראה משמעותית היא הוראה שעוזרת לתלמיד ליצור לעצמו משמעות. זו עבודה קשה למורה וקשה עוד יותר לתלמיד, וכדברי ברייטר וסקרדמליה, למידה משמעותית אינה מותנית ב"כיף" אלא בעניין, במאמץ ובהתמדה (Bereiter and Scardamalia 1993) (מס"ע 2014, גבי סולומון).

לראות את כל הקשת
רכז השתלבות

אגף לחינוך יסודי

מדינת ישראל
משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
אגף א' חינוך יסודי

07

אגרת לרכזי השתלבות

אייר תשע"ח - מאי 2018

מה נוכל לעשות כדי להוביל תהליך של למידה משמעותית?

1. **להיבטים הרגשיים** יש השפעה על הלומד והלמידה. על כן, יש חשיבות רבה ליצירת קשר אישי בין המורה לתלמיד, המאפשר לתלמיד תחושה ש"רואים אותי" כאדם שלם ולא רק בהיבט הקוגניטיבי.
2. א. יצירת דרכי הוראה היוצרות **מעורבות של התלמיד בלמידה** - התנסות
פעילה רב-ממדית: קוגניטיבית, ערכית, רגשית ובמקרים רבים גם גופנית. תפקיד המורה ליצור מוטיבציה ועניין אצל הלומד כדי שיהיה מעורב בתהליך הלמידה. האמצעים הם רבים וצריכים להיות מותאמים ללומדים.
דוגמאות:
באמצעות חיבור לתכנים בעלי ערך ורלוונטיות, מתוך תחומי עניין של התלמידים, בחירה, עיסוק בסוגיות מורכבות מהחיים, לעתים רבת-תחומיות, למידה שיתופית...
ב. יצירת **סביבת למידה** המאפשרת דרכי הוראה חדשניות, משולבות בטכנולוגיה בהתאמה ללומדים, לתפקודים הנדרשים ולמאה ה-21.

3. בהמשך למעורבות התלמיד בלמידה, להוביל תהליך של חיבורים והמשגות, שיהיה מותאם לכל תלמידי הכיתה תוך מתן משוב אישי, וכלים ללמידה עצמאית. תהליך זה יוביל להבנה שתיוצג על ידי התלמיד בתוצרי הבנה מגוונים. דוגמאות: העברת ידע מהקשר אחד לאחר, ייחוס משמעות אישית לידע, שאילת שאלות, יצירת משחקים...

(מבוסס על מחקר ראמ"ה העצים והיער, 2017)

לראות את כל הקשת

אגף לחינוך יסודי | ורכז השתלבות

מדינת ישראל
משרד החינוך
המנהל הפדגוגי
אגף א' חינוך יסודי

07

אגרת לרכזי השתלבות

אייר תשע"ח - מאי 2018

אז... איך עושים את זה?

בחדר המורים

ברור לכולנו שמעשה ההוראה מורכב. הוא דורש התבוננות, גמישות ושיקול דעת.

על סמך הניסיון והמחקר גם יחד, אנו מבינים כי התפתחות מקצועית אפקטיבית של מורים היא מנוף רב-עוצמה לשיפור ההוראה. כדי שתיווצר למידה של מורים, צריך שהיא תתרחש תוך כדי העבודה, כחלק מהשתתפות בקהילה מקצועית המתבססת על ההכרה בידע והניסיון ("בינת המעשה") של המורים.

קהילה מקצועית לומדת היא קבוצה של אנשי מקצוע הבוחנים באופן משותף את הידע והפרקטיקות שלהם ודנים בהם במטרה להשתפר מבחינה מקצועית (בירנבוים, 2009).

מורים בקהילה מקצועית לומדת נפגשים בקביעות, חוקרים את הקשר בין הפרקטיקה לבין תוצרי הלמידה של תלמידיהם, מנתחים את תהליכי ההוראה והלמידה, מסיקים מסקנות ומבצעים שינויים במטרה לשפר את ההוראה שלהם ואת הלמידה של תלמידיהם (בלנגה, לנדלר-פרדו ושחר, 2011).

מדינת ישראל
משרד החינוך
המנהלה הפדגוגי
אגף א' חינוך יסודי

07

אגרת לרכזי השתלבות

אייר תשע"ח - מאי 2018

קהילה מקצועית - עקרונות מנחים

- יחסי אמון ונורמות של שיתוף
- מנגנונים סדירים
- עבודה מבוססת נתונים/ייצוגים מהכיתה

העברת מוקד השיח לתוך הכיתה

1. לדבר על מה שקורה בשיעור
2. לדבר על התלמיד כלומד

זיהוי והידוק הקשר בין ההוראה ללמידה

1. במוקד השיח, האינטראקציה מורה-תלמיד ספציפי (ולא ממוצע)
2. ניסיון להבין את הקשר העמוק בין פעולות המורה לבין למידת התלמיד
3. שיח המזמין כל מורה לבחון את בחירותיו ושיקולי הדעת בהקשר רלוונטי לתלמידים

בכיתה

נסו לאתר באיור שלפניכם אילו דרכים נבחרו כדי לאפשר לג'רפה ולתנין
לאכול יחד סביב אותו שולחן?

מוכר לכם?

גם לכם יש תנינים, ג'רפות, צבים, אריות וכולי בכיתה?
גם אתם מחפשים דרכים מאפשרות ללמידה משמעותית לכולם?

לראות את כל הקשת
רכז השתלבות

אגף לחינוך יסודי

מדינת ישראל
משרד החינוך
המנהלה הפדגוגי
אגף א' חינוך יסודי

07

אגרת לרכזי השתלבות

אייר תשע"ח - מאי 2018

אז... מה עושים?

בכיתה אנו נפגשים עם מגוון רב של לומדים. מכלול של פרטים, השונים זה מזה בנתונים רבים: רקע, תכונות אישיות, סגנון למידה, נטיות, צרכים, רצונות, יכולת, קשיים ועוד. כל אחד מן התלמידים הוא אישיות ייחודית.

"משיכה למעלה של גבעולי האורז לא תעזור להם לגדול"

פתגם סיני

כדי לראות ולהגיע לכל קשת הלומדים שלנו בכיתה ההטרוגנית, אנו בוחרות לשלב את עקרונות העיצוב האוניברסלי ללמידה כפי שמוצגים **בעלון הכלה 3 - עיצוב אוניברסלי** עם הפעולות המקדמות ללמידה משמעותית כפי שפירטנו קודם לכן.

העיצוב האוניברסלי יוצר חלופות הפתוחות לפני **כל התלמידים** ומספק שיטות ואפשרויות רבות ומגוונות ללמידה משמעותית בהתייחסות אל:

- א. **רמת המוכנות של התלמיד:** נקודת הזינוק של התלמיד בהתאם למטרות הלמידה.
- ב. **תחומי העניין של התלמיד:** אליהם יש לתלמיד להט, זיקה, חיבור ומוטיבציה ללמוד ולדעת.
- ג. **פרופיל הלמידה של התלמיד:** סגנונות מועדפים של למידה.

משולב פעולות מקדמות:

1. יצירת קשר אישי בין המורה והתלמיד מצד אחד מאפשרת הצמחה של תהליכי למידה משמעותיים ואפילו מחויבות, ומצד אחר מאפשרת למורה היכרות מעמיקה ורחבה של התלמיד. היכרות הוליסטית של התלמיד, הבנת חסמי הלמידה, תחומי העניין וחוזקות הלומד יסייעו בידי המורה לבחור ולערוך התאמות ללומד.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המנהל הפדגוגי
אגף א' חינוך יסודי

07

אגרת לרכזי השתלבות

אייר תשע"ח - מאי 2018

2. א. יצירת מעורבות התלמיד בלמידה:

חשיפת הלומד למגוון רחב של תכנים, שיטות ואמצעים מאפשרת לו לבחור מתוך ההיצע תכנים ודרכי למידה הנראים לו. המורים יכולים לקיים תהליכי בחירה והתאמה של תכנים ותהליכים:

• תוכן:

ריבוי וגיוון בדרכים לייצוג המידע והרעיונות שאיתם התלמיד מתמודד כדי להגיע למטרות הלמידה.

• התהליך:

ריבוי וגיוון בדרכים לייצוג ידע - הדרך שבה התלמיד יצליח להפנים ולהבין את התוכן.

2. ב. יצירת מעורבות התלמיד בלמידה מבחינת סביבת הלמידה:

ריבוי וגיוון בדרכים להעלאת המעורבות באמצעות זימון דרכים ותכנים המעוררים עניין אצל התלמיד.

3. תוצרי הבנה:

ריבוי וגיוון בדרכים להבעת ידע - הדרך שבה התלמיד מראה שהוא הבין, שהוא יודע, שהוא מסוגל לעשות.

(מתוך: אלמנטים בסיסיים בהוראה דיפרנציאלית:

(Carol Ann Tomlinson Professor University of Virginia)

מדינת ישראל
משרד החינוך
המנהל הפדגוגי
אגף א' חינוך יסודי

07

אגרת לרכזי השתלבות

אייר תשע"ח - מאי 2018

לסיכום,

לאחר שהבנו כולנו שהעתיד כבר כאן. עלינו המורים להתאים את ההוראה שלנו לעולם המשתנה של המאה ה-21, ובמקביל להתאימה לכל קשת הלומדים בכיתה הטרוגנית. זאת נעשה באמצעות הוראה מותאמת, מגוונת וחדשנית, כזו המאפשרת ללומד בחירה בידע, בדרך הלמידה ובתוצרים.

בהתאמה, אנו מציעות להיעזר בתיק תוכניות הלימודים המרכז את כלל תוכניות הלימודים, מגוון חומרי הוראה וכלים דיגיטליים שעשויים לסייע בתכנון התהליכים הלימודיים.

לראות את כל הקשת
רכז השתלבות

אגף לחינוך יסודי

מדינת ישראל
משרד החינוך
המנהלה הפדגוגי
אגף א' חינוך יסודי

07

אגרת לרכזי השתלבות

אייר תשע"ח - מאי 2018

תיק תוכניות הלימודים

תיק תוכניות הלימודים המקוון מציג את כלל תוכניות הלימודים מכיתה א'-ו'. הוא מאפשר לתכנן את התהליך הלימודי והחינוכי בעילות מרבית, תוך כדי יצירת קשרים בין ידע, מיומנויות וערכים. כמו כן, התיק מזמין את המחנכים והמורים המקצועיים לבנות יחד תוכנית כוללת ומגוונת לכיתה, תוך יצירת חיבורים בין היעדים הלימודיים והיעדים החינוכיים.

מהות הכלי

- כלי מקוון המרכז את תוכניות הלימודים בדגש על ידע, מיומנויות וערכים
- ממשיך להתעדכן ולהתפתח

מטרות הכלי

- להציג תמונה של הנלמד בכל מקצוע בכל כיתה, לצד כלל הנושאים הנלמדים בכל שכבת גיל
- להדגים את הקשר בין הידע, המיומנויות והערכים בתוך המקצוע ובין המקצועות
- להציע מגוון חומרי הוראה-למידה-הערכה בהתאם לנושאים המרכזיים הנלמדים
- להציג כלים דיגיטליים עדכניים ליצירת יחידות הוראה

עומדת לפניכם ההזדמנות לבחון את החומרים המוצעים, להתאים לצורכי התלמידים, להיעזר ברעיונות ובהצעות בתהליך התכנון, היישום וההערכה, וליצור שיח פדגוגי בקהילות של צוותי המורים בבית ספרים לקידום תהליכי הוראה ולמידה משמעותיים (תוך כדי ארגון השעות, קבוצות הלמידה, המרחבים, שיטות ההוראה, חומרי הלמידה והערכה ועוד).

לראות את כל הקשת
רכז השתלבות
אגף לחינוך יסודי

מדינת ישראל
משרד החינוך
המנהל הפדגוגי
אגף א' חינוך יסודי

07

אגרת לרכזי השתלבות

אייר תשע"ח - מאי 2018

בברכת רצון,

מוריה טלמור וכל צוות המדריכים:

עידית הוכנברג, יעל גודל, טובי וינברג, מיכל פרנקל, סוהא שיבל, גלי אלדר,
זמיר ישי, לילי ישראל, אניטה גולשה, אתי אהרון, מרים פרי וצביה טרוטנר.

עיצוב גרפי גלית סבג "טו דו דיזיין"

הוצאה לאור גף פרסומים, משרד החינוך

התשע"ח - 2018